

Vold mot kvinner - et brudd på menneskerettighetene

TEKST

Petter Eide

PUBLISERT 1. juni 2004

Det finnes ikke et land i verden der kvinner ikke diskrimineres på grunn av sitt kjønn. Sammenhengen mellom kjønn og brudd på grunnleggende menneskerettigheter er overveldende og universell. En gjennomført forskjellsbehandling hindrer kvinner i å oppnå full politisk og økonomisk likestilling med menn.

Vold mot kvinner bygger på denne forskjellsbehandlingen og bidrar samtidig til å forsterke den. Når kvinner i varetekt blir misbrukt, når kvinner blir voldtatt av seirende soldater som del av krigsbyttet, når kvinner terroriseres hjemme av voldelige fedre eller ektefeller, blir det skjeve maktforholdet mellom kvinner og menn synliggjort og befestet.

Hver tredje kvinne i verden utsettes for vold, vanligvis av et familiemedlem eller en annen i omgangskretsen. Volden rammer kvinner i alle land, i alle samfunnslag, på tvers av alle andre skillelinjer. Volden er så omfattende at den i følge Verdensbanken utgjør en global helsetrussel på linje med HIV og kreft. En studie fra Europarådet viser at det er flere kvinner i aldersgruppen 15 til 44 år som dør som et resultat av vold i familien enn av kreft, trafikkulykker og krig. I USA viser offisielle tall at en kvinne blir slått og mishandlet hvert 15. sekund, og 700 000 voldtatt hvert år. I Pakistan risikerer kvinner å bli drept når deres oppførsel kan trekke familiens ære i tvil.

Vold mot kvinner er et omfattende og alvorlig menneskerettighetsproblem også i Norge. Det regjeringsoppnevnte Kvinnevoldsutvalget anslo i 2003 at minst 20 000 kvinner utsettes for vold og trusler av sine partnere hvert år. NOVAs undersøkelse om Oslobefolkningens voldsopplevelser som ble offentliggjort i mars 2004, dokumenterer at 12 % av kvinnene som deltok i undersøkelsen har vært utsatt for grove former for vold fra en partner eller tidligere partner. Hver sjettede kvinne i undersøkelsen rapporterer å ha vært truet eller tvunget til sex, utsatt for voldtekt, eller voldtektsforsøk minst en gang etter fylte 16 år.

Vold mot kvinner i nære relasjoner tilsløres og fornektes som et alvorlig samfunnsproblem. Tilsløringen gir seg mange utslag, alt fra mediene som fremstiller alvorlig mishandling av kvinner som «husbråk» og drap som «familietragedier», til det faktum at myndighetene per i dag ikke en gang har gjennomført en forekomstundersøkelse over omfanget av voldtekt i Norge. Alvoret i mishandlingen fornektes ved at det hevdes at «det er ikke bare menn som slår, kvinner slår også».

Kvinner blir holdt ansvarlig for volden de utsettes for i møte med politi og rettsvesen. «Hun var lettkledd, iført en tynn selskapskjole til tross for kulde og tidspunkt», «Hun hadde på seg en gul, prikket, helt oppkneppbar sommerkjole», står det i domsreferatene fra voldtektssaker. Tilsøring av ansvarsforholdet fratrar menn muligheten til å ta ansvar for egne handlinger, og dermed blir terskelen for å oppsøke hjelp høy.

Menneskerettighetsbevegelsen, inkludert Amnesty International, har i mange år oversett de omfattende og graverende brudd på kvinners menneskerettigheter som skjer i familien. Forsvaret av menneskerettighetene har for inntil få år siden nesten utelukkende fokusert på retten til å opptre fritt i det offentlige rom. Siden den grunnleggende diskrimineringen kvinner utsettes for begrenser deres mulighet til å delta i offentligheten, har forsvaret av menneskerettigheter dermed i stor grad blitt til forsvaret av rettigheter forbeholdt menn.

«Det siste året har norske myndigheter fått alvorlig kritikk for omfanget av vold i nære relasjoner og voldtatte kvinners manglende rettsvern»

I 1992 etablerte FNs kvinnekomité en utvidet fortolkning av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, der statens ansvar for å beskytte kvinner mot vold blir gjort uavhengig av om volden skjer i en offentlig eller privat sfære, og uavhengig av om det er en offentlig tjenestemann eller en privatperson som utøver volden. Dersom myndighetene systematisk godtar eller medvirker til at kvinner utsettes for alvorlige og overlagte overgrep fra privatpersoner, eksempelvis ved å unnlate å iverksette tilstrekkelige beskyttelsestiltak, er dette et brudd på grunnleggende menneskerettigheter som staten kan holdes ansvarlig for.

Denne utvidede fortolkningen av internasjonale menneskerettighetsstandarder representerte et vannskille for forsvaret av kvinners menneskerettigheter. Den har bidratt til å løfte overgrep som skjer i den private sfæren over i den offentlige, og tvinger dermed stater til å ta ansvar for de omfattende overgrep mot kvinner som blir begått av privatpersoner.

Det siste året har norske myndigheter fått alvorlig kritikk for omfanget av vold i nære relasjoner og voldtatte kvinners manglende rettsvern. Både FNs kvinnekomité og Amnesty International uttrykte i 2003 bekymring over at et overveldende flertall anmeldte voldtektssaker blir henlagt, og at svært få voldtektsutøvere blir dømt. Kvinner som har vært utsatt for seksualisert vold blir den tapende part i det norske rettssystemet. Rettsstaten Norge, som i alle sammenhenger ynder å fremstå som et menneskerettslig foregangsland, synes å være ute av stand til å sikre at grove krenkelser av kvinners rett til fysisk og psykisk integritet møtes med konsekvente reaksjoner fra samfunnets side.

Så langt har ikke myndighetene fulgt opp kritikken fra FN. Dette medfører at norske myndigheter i henhold til internasjonale menneskerettighetskonvensjoner kan holdes ansvarlig for grove krenkelser av kvinners rett til fysisk og psykisk integritet og brudd på grunnleggende menneskerettigheter.

I mars 2004 lanserte Amnesty en verdensom-spennende kampanje: Stopp menns vold mot kvinner. Kampanjen fokuserer på vold mot kvinner i familien og vold mot kvinner i og etter krig og konflikt, og vil vare i to år.

Målet med kampanjen er å synliggjøre at vold mot kvinner er et brudd på kvinners menneskerettigheter og et universelt problem, og skape positive endringer nasjonalt og internasjonalt. I Norge vil vi vektlegge å styrke rettssikkerhet for voldtektsofre og kvinners rett til asyl på bakgrunn av kjønnsbasert diskriminering og forfølgelse. Internasjonalt skal vi gjennomføre aksjoner for å sikre kvinner beskyttelse mot vold i familien, blant annet i Tyrkia, og for å sikre kvinner beskyttelse mot overgrep i krig og konfliktsituasjoner, blant annet i Colombia og Tsjetsjenia.

Det er mulig å stanse vold mot kvinner, men det forutsetter at både enkeltindivider og stater tar ansvar. Det er derfor viktig at menn engasjerer seg i denne kampanjen. Menn er en viktig målgruppe, og menn er samtidig viktige alliansepartnere. Vold mot kvinner er et omfattende samfunnsproblem, og det er ikke mulig å stanse denne volden hvis ikke menn engasjerer seg og tar ansvar.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 6, 2004, side 480-481

TEKST

Petter Eide, Generalsekretær, Amnesty International Norge